

FARG'ONA VODIYSI HUDUDIDA UCHROVCHI REZAVOR O'SIMLIKLARNING BOTANIK TA'RIFI, REMOTANT TURLARI

Qayumova Oygul Ismoiljonovna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Farg'ona hududida uchrovchi rezavor o'simliklarning botanik ta'rifi remontant turlari haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: Remontant, O'simliklarning degeneratsiyasi. Vima-Rina qulupnay remontanti. Albion qulupnay remontanti.

Remontant - o'simlikning gullash qobiliyatini anglatadi va shunga mos ravishda, bir mavsumda bir necha marta meva beradi. Bu atama fransuzcha so'z "remontant", ya'ni "qayta ko'tarilish" degan ma'noni beradi.

Remontant navlarning tavsiflarida, shirinlik darajasini pastligi, mevaga hos ta'mning yo'qligi, o'simliklar uzoq umr ko'rmasligi (o'rtacha ikki yil), zaif barglarga ega ekanligi to'g'risida ma'lumotlar beriladi. Bunday navlar uchun hosildorlik darajasi odatda birinchi marta 30%, ikkinchisida esa 70% ni tashkil qiladi. Mevalari o'rta va katta hajmda bo'lishi mumkin.

Malinaning remontant navlari.

Odatda, bu navlar birin-ketin bir necha hosil olish uchun ekilgan. Ammo shunday deb hisoblansada kuzgi hosil, bahorgi hosilga nisbatan ancha past, ta'm xususiyatlari ham oddiy navlarnikidek bo'lmaydi. Bugungi kunda malinaning remontant juda ko'p navlari mavjud. Lekin tanlashda har bir navning tuproq va iqlim talablariga e'tibor berish zarur. O'rtacha, remontant navning bir tupidan 1,7-3,7 kg meva olish mumkin. Elegant, Ruby Necklace, Bryansk Divo, Atlant kabi navlar har bir butada 2 kilogrammdan ortiq hosil berishi mumkin. Hosildorlik rezavorlarning o'rtacha og'irligiga, ularning bitta kurtaklardagi gul soniga, bitta butadagi umumiy gul kurtaklar soniga bog'liq bo'ladi. Bundan tashqari, navlarning atadi. Shu sababli, shimoliy hududlarda, salqin sharoitda har bir butada taxminan 1,3-1,6 kg ishlab chiqarishga muvaffaq bo'lingan. Namlik yuqori, salqin joylarda malinaning "Evroosiyo", "Bryansk Divo" kabi navlarni etishtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Remontant navlarni etishtirishning qiyinligi uni an'anaviy usullar bilan ko'paytirishdadir. Bunday navlar bir nechta o'zgaruvchan kurtaklar beradi, bu esa ekish materialining yetishmasligini keltirib chiqaradi. Odatda, bu o'simliklarda ham janubiy tomoni mo'l hosil beradi. Agar o'simlik quyosh kam tushadigan salqin joyda qolgan bo'lsa, tuproqni unumdor va bo'sh bo'lishi ma'qul. Lekin shunga qaramay, sug'orishdan keyin begona o'tlardan tozalab turish zararkunandalarni kam jalb

qilinishiga olib keladi. Remontant nav ekilganda iloji boricha ularni gul shohlarini olib tashlash kerak.

Remontant qulupnay xususiyatlari.

1. Mevalar nafaqat ona o'simliklarida, balki yosh o'simliklarda ham bog'langan;
2. Ko'pgina navlar yirik mevali (barcha mevalar 50 dan 100 grammgacha);
3. Butalarning tez qarishi;
4. Biroz yirik mevali navlar kelgusi yil rezavorlar kichikroq bo'lishi mumkin.

Remontant qulupnay turlari:

Qulupnayining ta'mirlanishi to'g'ridan-to'g'ri kurtaklari butalar ustiga qo'yilgan vaqtga bog'liq. Aniqroq aytganda, kunduzgi soat uzunligidan. Ko'pgina navlarda kurtaklar kuzda qo'yiladi. Bu vaqtda kunduzgi soatlar qisqartiriladi. Remontant navlarida gul kurtaklari kunduzgi soatlarning uzunligidan qat'iy nazar yotqiziladi. Xuddi shu yili, yozning oxiriga kelib, butalar ikkinchi marta meva beradi.

Remontant qulupnay neytral kun davomida gul kurtaklarini hosil qiladi. Bular NSD deb ataladigan navlardir.

Remontant navlari uchun parvarish bosqichlarini o'zgartirilgan vegetativ davr uchun hisoblash kerak. Uzoq kunduzgi soatlarning remontant qulupnaylari kunduzgi soat 16 soat bo'lgan gul kurtaklarini qo'yadi. Bu may oyining o'rtalarida - iyun oyining boshida sodir bo'ladi. Bu vaqtda tuxumdonning shakllanishi bir vaqtning o'zida sodir bo'ladi. Aynan shu qulupnay 2 ta hosil berishi mumkin. Birinchi meva iyun oyida, ikkinchisi esa yoz oxirida sodir bo'ladi. Ikkinchi o'rim-yig'im davrida DSD navlari yillik hosilning 90% gacha hosil berishga qodir. Agar butalar yetuk va kuchli bo'lsa. Shuni esda tutish kerakki remontant navlarda har bir keyingi mavsumda o'simliklarning hosildorligi pasayadi. Bu esa yosh va kuchli tuplarni hosil qilish uchun butalarni tez-tez yangilashni talab qiladi.

Qisqa kun soatli navlar. Bu kuzda gul kurtaklari qo'yiladigan navlardir. Bu navlar iyun oyida erta meva hosilini olish imkonini beradi.

Remontant qulupnay navlarini ko'paytirish juda oson, chunki katta kuchli va sog'lom tuplarni bo'lish mumkin, butalarida mo'ylovlar ko'p, ko'paytirish mumkin. Remontant navlar ichida ayrim navlar "mo'ylovsiz" deb ataladi, chunki mo'ylov juda kam hosil qiladi. Qulupnayni mo'ylov bilan ko'paytirish eng qulaydir. Ular mo'ylovda faqat 2 - 3, ona tupiga iloji boricha yaqinroqda qoldiriladi. Zaif mo'ylovlarni o'z vaqtida olib tashlash kerak, chunki ular faol meva beradigan o'simlikni zaiflashtiradi. Mo'ylovlar ekilgandan keyin bir necha oy ichida hosil bera boshlaydi. Soqolsiz qulupnay navlari kamroq tarqalgan, chunki u faqat urug' bilan ko'paytirilishi mumkin. Soqolsiz navlar hasharotlar kasalliklariga nisbatan ancha chidamli. Urug'lar bilan ko'paytirish uchun sizga yoqadigan navning eng katta va shirin rezavorlarini yig'ib, urug'larini fevral oyining oxirida yoki mart oyining boshida plyonka ostiga ekib yetishtirishingiz mumkin yoki kuzda teplisa sharoitida yosh ko'chatlarni erta

bahorgacha parvarishlash mumkin. Ular egatlarda chiroyli ko'rinadi, chunki ular o'smaydi.

Remontant navlarini etishtirishning xususiyatlari:

1. Ekish uchun ochiq, quyoshli joylarni tanlash yaxshidir;
2. Unumlii, yaxshi yumshatilgan tuproq.

Bu qulupnay ko'chatlarini ekish fevral yoki mart oyining boshida amalga oshiriladi. May oyida, sovuq xavfi yo'qolganidan so'ng, mustahkamlangan ko'chatlar ochiq yerga ekilishi mumkin. Hosilni yuqori bo'lishi uchun, yer kuzda tayyorlanishi kerak. Tuproqqa organik va mineral o'g'itlarni vaqtida berish, qulupnay ko'chatlarini tuproq qatlamiga chuqur ekish talab qilinadi.

Remontant navlar hosildorligi va mevalar yirikligini saqlash uchun, ularni tez-tez yangi joyga ko'chish kerak, bu holat qulupnay yerda yashovchi zararkunandalarining to'planishiga ham to'sqinlik qiladi. Remontantlarni qishlovga kirishida:

1. Quruq barglar va mo'ylovlarni kesish;
2. Somon, torf yoki quruq barglar bilan mulchalash.

DSD navlari ko'pincha erta sovuqqa duchor bo'ladi. Bu hosilning bir qismini yo'qotishga olib keladi. Sentyabr oyida erta sovuq xavfi mavjud bo'lsa, ular qoplama materiallari ostida o'stiriladi. Buning uchun sponbondan foydalanish. Qulupnay egatlari orasiga ekilgan sarimsoq hosilni shilliqalar va shiralardan himoya qiladi.

Ayrim hududlardai dehqon-fermer ho'jaliklar qulupnay maydonlaria borilanda. Qulupnaylari yahshi hosil bermasli, yoki umuman meva bermasliidan shikoyat etishdi? Bunday sabablar ham bo'lishi mumkin:

1. **O'simliklarning degeneratsiyasi.** Maksimal 3 yildan keyin o'simliklar gullashni to'xtatadi. Bu har 2-3 yilda butalarni yangilash zarurligiga olib keladi.
2. **Kuzda ochiq yerga ko'chirib o'tkazish juda kech amalga oshirilsa.** Bu o'simlikning moslashishga vaqti yo'qligiga olib keladi. Kelgusi yil gullash juda zaif bo'ladi va rezavorlar kichik bo'ladi;
3. **Ekish paytida yerga ortiqcha kirib borish.** Bu rezavorlar mevasi sonining keskin kamayishiga olib keladi;
4. **Azotli birikmalarning yetishmasligi.** Barglarning zaiflashishiga olib keladi. Bu holatda samarali oldini olish ammiakning suvli eritmasi bilan muntazam sug'orishdir;
5. **Quyosh nurining etishmasligi.** Bu butalarning zaiflashishiga olib keladi, bu esa hosilning pasayishini anglatadi.

Remontant qulupnay va oddiy qulupnay o'rtasidagi farqlarning tahlili.

Qulupnay va remontant qulupnay juda o'xshashligini hamma biladi. Shuning uchun bu rezavorlarni yetishtirishning qishloq xo'jaligi texnologiyasi juda o'xshash. Ammo, shunga qaramay, uni o'stirish va parvarish qilishda remontant o'simlikka ega bo'lgan ba'zi xususiyatlarni hisobga olish kerak. Oddiy qulupnay yiliga bir marta meva

beradigan bo'lsa, remontant nav esa mavsumda bir necha marta meva beradi. Oddiy qulupnayda kurtaklar yoz oxirida - kuzning boshida hosil bo'ladi. Shuning uchun, faqat qisqa kunduz soatlari davrida bu o'simlik meva kurtaklari qo'yilishi mumkin, Bu esa kelgusi yil hosil beradi. Ammo remontant navlarida meva kurtaklari neytral kunduzi yoki uzoq vaqt davomida kunduzgi soatlarda hosil bo'ladi. Ko'pincha qulupnay ekishda remontant navlarda NSD va DSD degan atamalariga duch kelinadi. Bu neytral kunduz soatlari va uzoq kunduzgi soatlar uchun qisqartmalar. Remontant qulupnay navi DSD mavsumda ikkita hosil beradi. Birinchi yig'ish iyul oyida, ikkinchisi esa avgust oyining oxirida - sentabr oyining boshlarida amalga oshirilishi mumkin. Ikkinchi hosil - o'simliklarning yoshiga qarab, mavsumda yetishtirilgan barcha rezavorlarning 60-90 foizini berishi mumkin.

Iyuldan yozning oxirigacha (butalar ildiz otishidan kechiktirmasdan) qulupnay ko'chatlarini ekish va sovuqqa qadar gullarni kesib tashlash kerak. Buning yordamida erta mo'l-ko'l qulupnay hosilini kutish mumkin;

Remontant qulupnayni ekish uchun kovlangan chuqurchalar kamida 20x20x20 bo'lishi kerak va qulupnay uchun o'g'it bir chelak kompost va taxminan 2 litr biogumus aralashtirib solib chiqiladi.

Qulupnay (bog' qulupnaylari) yiliga bir marta meva beradigan oddiy va mavsumda 2 yoki undan ko'p hosil berishi mumkin bo'lgan remontantlarga bo'linadi. Bularning barchasi o'simlikka qachon meva kurtaklari qo'yilishi mumkinligiga bog'liq. Oddiy qulupnay bunday kurtaklarni faqat qisqa kunduzgi soatlarda (yoz oxiri - kuzning boshi) hosil qiladi. Lekin remontant qulupnay uchun gul kurtaklarini keyingi hosil yoki uzoq kunduzgi soatlarda (LSD deb qisqartiriladi) yoki neytral kunduzi soatlarida (NSD sifatida qisqartiriladi) qo'yish mumkin. Shunga ko'ra, hozir kunda DSD qulupnay va NSD qulupnay kabi atamalar uchradi.

Remontant qulupnayni yetishtirish o'ziga xos xususiyatlarga ega. Eng avvalo:

- Bahorgi gul soplarini olib tashlash, rezavorlarning ikkinchi hosilini ko'paytirish va uni biroz oldinroq olish imkonini beradi. Agar naslchilik uchun mo'ylov kerak bo'lsa, unda kuzgi hosildan voz kechish kerak bo'ladi.

Qulupnay navlari NSDda bitta qiziq xususiyat mavjud -. Mavsum davomida (yozdan sovuq tushgancha) yangi gullar va rezavor mevalarning doimiy "tugilishi" tufayli bunday remontant qulupnaylar juda tez qariydi. Shu sababli, kelgusi yil katta mevali qulupnay navidan kichik rezavor mevalar olinadi. Buning oldini olish uchun NSD qulupnay navlarini yetishtirish uchun quyidagi qoidaga rioya qilish zarurdir:

1. Iyuldan sentyabrgacha bu qulupnayning ko'chatlarini yangi egatga eking. Hatto iyuldan avgust oyining oxirigacha eksangiz yanada yaxshi bo'ladi, chunki bu holda u yangi joyda yaxshiroq ildiz otadi, keyin esa keyingi mavsumda yaxshi hosildan bahramand bo'lasiz.

2. Ekishdan so'ng, butalar ustidagi barcha gullarni olib tashlang. Ya'ni, butalar qor bilan qoplanmaguncha, barcha gullar kesilishi kerak. Bu erta hosilni ko'p bo'lishini kafolatlaydi.

3. Iyul-avgust oylarida (sentyabrda maksimal), 1-bosqich takrorlanadi. Buning uchun ko'chatlar uchun ona butalaridan mo'ylovli kurtaklar olinadi yoki urug'lardan ko'chatlar o'stiriladi.

4. Xuddi shu yili meva mavsumi tugagandan so'ng, (2-yil) qulupnay butalarini olib tashlanadi. Bu odatda kuzda, belgilangan sovuqdan oldin amalga oshiriladi.

5. Qulupnay to'shamasini pichan, somon, o'rilgan begona o'tlar (albatta, urug'larsiz), quruq barglarni tayyorlab, yaxshilab mulchalanadi.

6. Qulupnay uchun unumdor tuproqli yaxshi yoritilgan joylar va masofa juda muhim: butalar orasida - 40-50 sm (yoki an'anaviy dehqonchilikda 20-25 sm) va qatorlar orasida taxminan 60 sm bo'ladi.

7. Tez-tez va mo'l-ko'l sug'orish. Bu, ayniqsa, NSD navlari uchun to'g'ri keladi, chunki ular yangi rezavorlar uchun bir joydan ozuqa olishlari kerak;

9. Qo'shimcha oziqlantirish va kasalliklar va zararkunandalardan himoya qilish;

10. Begona o'tlar, qizargan burglar, mo'ylovlarni olib tashlash. Neytral kunduz soatlarining navlari uchun mo'ylovlar qoldiriladi.

Kuzgi parvarish va qishga tayyorgarlik. Ochiq joylarda DSD navlarining remontant qulupnaylarini etishtirishda, afsuski, ikkinchi hosilning barcha rezavorlari pishishiga vaqt topa olmaydi. Ayoq boshlanishi tufayli hosilning bir qismi yo'qoladi. Muzlatishning oldini olish uchun o'simliklar somon yoki quruq barglar bilan qoplanadi.

Shuning uchun, ayniqsa shimoliy hududlarda, himoyalangan tuproqda (plyonka qopqog'i ostida) remontant qulupnay navlarini yetishtirish yaxshi yo'lga qo'yilan. Bunday hosil yetishtirish yaxshi natijalar beradi: birinchi hosil odatdagidan erta olinadi, ikkinchi hosil saqlanib qoladi va o'simlik qishga tayyorgarlik ko'rish uchun vaqt topadi.

Mahalliy va jahon seleksiyasining remontant qulupnayining eng yaxshi navlari.

Albion qulupnay remontanti. Rezavorlar to'q qizil, juda katta. Mevalarning massasi 40-60 g. Rezavorlar shakli cho'zinchoq dumaloq.

Navning o'ziga hos hususiyatlari: yuqori mahsuldorlik, haroratning keskin o'zgarishiga, qurg'oqchilik va kasalliklarga juda chidamli, o'rtacha sovuqqa chidamliligi bo'yicha tengi yo'q.

Albion navi uzluksiz meva beradi. Boshqa navlardan farqli o'laroq, u bir nechta bor yuqori hosil beradi. Jumladan: may oyining oxiri, iyul oyining boshi, avgust oyining oxiri, sentyabr oyining o'rtalarida.

Qirolicha Yelizaveta qulupnay remontanti. Kichkina mo'ylovli kuchli butalar. Rezavorlar suvli, quyuq qip-qizil rangda, yirik, og'irligi 50 g gacha, individual - 100 g gacha. To'liq pishganida, rezavorlar xushbo'y va ayniqsa mazali bo'ladi. Bu navning bitta butasi 1,5 kg gacha rezavor meva beradi.

Navning o'ziga hos hususiyatlari: yuqori hosildorlik, kasallik va zararkunandalarga chidamliligi, sovuqqa chidamliligi yaxshi. Tanaffuslarsiz meva beradi. Juda zich rezavorlar hosilning yaxshi saqlanishiga va mukammal tashishga yordam beradi.

Lyubava qulupnay remontanti. Butalar katta emas. Mevalar og'irligi 35 g gacha bo'lgan qizil mevalar. Rezavorlar shakli oval-rombikdir, to'q qizil rangga ega. Rezavorlar yovvoyi qulupnayning nozik xushbo'y hidiga va shirin ta'mga ega.

Navning o'ziga hos hususiyatlari: yuqori hosildorlik, kasalliklar va zararkunandalarga chidamlilik, yuqori qishki chidamlilik. Rezavorlarning yaxshi saqlanishi bilan ajralib turadi.

Selva qulupnay remontanti. Navning asosiy afzalligi: yuqori mahsuldorlik salohiyati. Yosh mo'ylovida meva berish. Rezavorlar qizil, juda katta, 50-75 g ga yetadi, to'g'ri konus shakliga ega. Juda xushbo'y va shirin.

Navning o'ziga hos hususiyatlari: yuqori mahsuldorlik, qishga chidamli nav, sug'orish uchun talabchan, kasalliklarga sezgir.

Navning kamchiliklari: yomon sug'orish va parvarish bilan rezavorlar juda kichik bo'ladi.

Vima-Rina qulupnay remontanti. Och yashil barglari va oz miqdorda mo'ylovli yarim yoyilgan buta. Barglari bilan bir xil balandlikda. Rezavorlar juda katta, og'irligi 45 g gacha, tashishga yaroqli. Rezavorlar shakli konus shaklida. Meva eti qizil, yumshoq, nordon-shirin ta'mga ega.

Navning xususiyatlari: qurg'oqchilikka, kasalliklarga va zararkunandalarga chidamlilik, ajoyib ta'm. Issiqlikka chidamliligi o'rtacha.

Remontant qulupnaylari tobora keng tarqalayotgan ekindir. Buning sababi, uning mo'l-ko'l, uzoq muddatli va uzluksiz meva berishi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Арнолди К.В. Арнолди А.В. Определитель насекомых поврежденных дерева. 1960г.
2. Алимджанов Р.А. Полезные и вредные "безпозвоночные животные Узбекистана" Т.Фан. 1967 й.
3. Абашкевич Б.П. Роль многоядных энтомофагов в агроценозе овощного поля-Сб. Кишенев 1974г.
4. Бей-бийенко. Г.Я. и др. Сельскохозяйственная энтомология. Селхозгиз, М.-Л., 1963г.

- 5.Ботирова. Д., Каххарова Г, Акбаров Д.. - Европа иттифоки мамлакатлари бозорларига кандай килиб экспорт килиш керак Тошкент, 2015. - 66 б. б.Болайев Е.Б, Филатов В.П, Москарова И.С. Естественные регуляторы численности вредителей растений-защита растений, Н5.1977г.
- 7.Богомбова А.С. Азилов Б. материалы по изучению энтомофогов хлопковой совки. Вредители сельскохозяйственных культур Узбекистана и их энтомофогии Т.Фан. 1970г.
- 8.Бондаренко Н.В. Биологическая защита растений. Л.Колос 1978г.
- 9.Боголюбова А.С. Адилов Б. Вредители сельскохозяйственных культур Узбекистана и их энтомология. Т.Фан.1960г.
- 10.Давлетниина А.Г. Тли род Апхис. Л. Узбекистана. Ташкент. Фан, 1964й.
11. Мустафаев С. М. Ботаника Тошкент «Ўзбекистон» 2002
- 12.Нарзикулов М.Н, Жуманов Б.Ж. Особенности интегрированной борьбы с озимой совкой-хлопководство Н12. 1979г.
- 13.Хужаев Ш.Т. Ўсимликларни зараркундалардан уйғунлашган химия килишнинг замонавий усул ва воситалари. Тошкент-2015й.
- 14.Яхонтов В.В. Экология насекомых. М.Высшая школа 1969г.

Foydalanilgan internet saytlari:

1. <http://www.zoodrug.ru>.
2. <http://www.floralworld.ru>
3. <http://www.about-plants.ru>
4. <http://www.zooclub.ru>